

Klimatberättelse

Detta är en berättelse om nödvändigheten av en genomgripande klimatomställning och hur den kan genomföras. För att lyckas krävs en politik som gör det enklare för det offentliga, företag och individer att ta sitt klimatansvar.

Klimatkris, hotade ekosystem och utarmade naturresurser

Klimatomställningen kräver ett modigt och långsiktigt politiskt ledarskap. Klimatförändringens konsekvenser i form av översvämningar, värmeböljor och andra extrema väderfenomen drabbar allt fler. Fortsatta utsläpp av växthusgaser leder till ett varmare klimat under en mycket lång tid. Stort mänskligt lidande och astronomiska kostnader för klimatskador väntar om det fortsätter som hittills. Därför krävs omedelbara åtgärder som snabbt gör nytta och beslut som gör det billigare och enklare att ställa om, jämfört med att inte göra det. Samtidigt som det krävs ökade resurser för att minska klimatförändringen krävs kraftfulla åtgärder för att anpassa samhället till den klimatförändring som inte går att undvika. Förmågan att skapa allianser som håller över lång tid, kommer att vara viktig.

Klimatomställningen måste vara rättvis och genomföras på ett demokratiskt sätt. Kostnader för klimatomställning riskerar att spå på de ekonomiska orättvisor som redan finns. Av rättviseskäl och för att få acceptans för klimatpolitiken, måste kostnaderna för omställningen därför fördelas efter bärkraft så att de som står för de största utsläppen betalar mer. För att leda till en bättre värld, behöver omställningen gå hand i hand med stärkt demokrati. Idag används betydande mängder skattemedel för att upprätthålla beroendet av fossila bränslen; pengar som i stället borde riktas mot att främja en rättvis omställning. Klimatpolitiken kan bidra till en positiv omställning av samhället där krav på ständigt ökad resursomsättning ersätts med ett ökat välbefinnande och minskad sårbarhet. Nya arbetstillfällen uppstår när kretsloppskrav ersätter slit och släng.

Klimatomställningen är en del av en hållbar omställning. En hållbar utveckling kräver att fungerande ekosystem bevaras så att de kan leverera ren luft, dricksvatten, livsmedel, skogsråvara och sociala värden. Dagens rovdrift på råvaror måste ersättas med cirkulär användning. Klimatförändringen måste bromsas, men valet av klimatåtgärder får inte leda till utarmning av naturresurser och ekosystem.

Sverige måste ta sitt ansvar. Sveriges andel av den globala klimatpåverkan är liten, men utsläppen per invånare är större än i många andra länder. Inte minst om man räknar de utsläpp som svensk konsumtion orsakar i andra länder. Sverige har som rik nation ett moraliskt ansvar att gå före i den globala klimatomställningen. En snabb och rättvis omställning gör Sverige till en attraktiv förebild, vilket är det bästa sättet att påverka både EU och resten av världen att accelerera klimatomställningen.

Principer för ekologisk hållbarhet och klimatomställning

Produktions- och konsumtionsmönster behöver ändras, energi- och resursanvändningen minska och transportsystemet ställas om. Trots den tekniska utvecklingen är människor beroende av naturliga ekosystemtjänster för sin existens, välfärd och välmående. Många av dessa ekosystemtjänster tas för givna, men förlust och försämring av biologisk mångfald hotar att underminera dem. Det finns gränser för vad ekosystemen klarar utan att skada naturens förmåga att bidra till matproduktion, vattenförsörjning, klimatreglering och mycket annat. Utsläpp av koldioxid och andra växthusgaser måste därför minska snabbt och radikalt, utan att de utsläppsminskande åtgärderna underminerar fungerande ekosystem eller leder till överutnyttjande av metaller samt andra icke-förnybara naturresurser.

Politiken behöver bygga på insikten om människans grundläggande beroende av de ekologiska systemen. Arbetet ska ske med, inte mot, naturen genom åtgärder som inte bara bekämpar klimatförändringar utan också främjar biologisk mångfald. Så kallade naturbaserade lösningar utnyttjar ekosystemens förmåga att hantera samhällsutmaningar som utsläppsminskningar, översvämningar, torka och förbättrad folkhälsa. Ett exempel är klimatanpassning genom våtmarker, som reglerar vattenflöden vid extremväder och samtidigt gynnar biologisk mångfald. Ekonomi och lagstiftning ska styra mot kretslopp – resurseffektiva materialflöden som bygger på hushållning, förlängd livslängd för produkter, återanvändning och återvinning.

Konsumtionsmönster som inte är hållbara måste förändras. Materiell konsumtion behöver minska, medan delningsekonomi och återbruk ökar. Som regel ska produkter hålla länge, vara reparerbara, möjliga att återbruka och återvinna. Privat konsumtion blir hållbar när värde åstadkoms på andra sätt än genom "slit och släng". Både vår konsumtion och produktion behöver genomsyras av cirkulär ekonomi, vilket skapar många arbetstillfällen inom hela samhället. I industrin kan modern teknik användas för att maximera nyttan och minimera användning av material och energi. Den enes avfall blir den andres ingångsvara.

Vad som menas med ekologisk hållbarhet finns beskrivet i miljöbalkens portalparagraf: miljölagstiftningen ska "främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö". Sverige har 16 välgrundade nationella miljökvalitetsmål och har anslutit sig till 17 globala hållbarhetsmålen i FN:s Agenda 2030. Nu gäller det att leva upp till dessa principer genom att gå från ord till handling. För att klara klimatkrisen krävs det, som FN:s klimatpanel IPCC efterlyser: "en fullständig omvälvning av hur vi lever våra liv och organiserar våra samhällen".

Politiken ska sätta ramar genom lagstiftning, investeringar och ekonomiska styrmedel som leder till att utvecklingen blir ekologiskt hållbar. Som grund för ekologiskt hållbar utveckling utgår vi från en variant av de principer som Naturliga Steget tog fram för drygt trettio år sedan:

- Uttaget av ändliga resurser måste minimeras.
- Uttaget av förnybara naturresurser får inte långsiktigt vara större än nybildningen.
- Utsläppen av skadliga svårnedbrytbara ämnen måste upphöra.
- Förutsättningarna för naturens kretslopp måste värnas.

Trafik och transporter

God tillgänglighet är avgörande för att människors vardag ska fungera. Även om tillgängligheten ofta kan förbättras genom en klok planering har alla ett behov av att förflytta sig. Det handlar om att komma till och från jobb, studier eller fritidsaktiviteter, hämta och lämna barn på förskolan, göra inköp, eller besöka vårdcentralen. Resor kan också vara något som man längtar efter, särskilt under ledigheter. För att klimatmålen ska vara möjliga att nå måste dock transporterna förändras i grunden. Cirka 80 % av den olja Sverige importerar används till transporter.

Bilarna är ojämnt fördelade. En tredjedel av hushållen är billösa samtidigt som många har mer än en bil. Höginkomsttagare kör bil längre sträckor och flyger oftare än människor med låg inkomst. Politiken måste därför styra så att förorenaren betalar för utsläppen och att det blir enklare att resa med låg klimatpåverkan. Elektrifiering är centralt för att klara omställningen, men måste kombineras med höga krav på transporteffektivitet. Den största klimatvinsten uppnås genom att flytta transporter från väg till järnväg, eftersom järnvägen är det minst klimatpåverkande alternativet till motordrivna transporter.

Dagens trafikplanering baseras på förutsägelser om att vägtrafiken ständigt ska öka. Planeringen måste i stället utgå från att klimatmålen ska nås. Alla uträkningar visar att det kräver minskad vägtrafik. Med större hänsyn till de

människor som idag väljer hållbara transporter, inte minst kvinnor, barn och unga, ska skattemedel användas till modern och bekväm kollektivtrafik samtidigt som biltrafiken minskar, särskilt i städer. En driftsäker kollektivtrafik skall vara ryggraden i trafiken. Resenärer ska kunna lita på att järnvägen sköts så att tåg inte ställs in eller blir försenade. Ökad järnvägskapacitet är en förutsättning för att tågen ska gå i tid samtidigt som tågresenärerna blir fler. Det krävs fler spår, till exempel Stockholm/Göteborg/Oslo/Malmö, Gävle-Härnösand, och Malmbanan.

Med rätt styrmedel kan utsläppen från tjänste- och pendlingsresor minska drastiskt. I vissa yrken kan digital mötesteknik som möjliggör distansarbete och virtuella möten bidra. Andra yrken kräver personal på plats, inte minst i kvinnodominerade yrken, vilket kräver en fungerande kollektivtrafik. För att komma bort från resursslöseriet med att en svensk bil i dag står parkerad och outnyttjad 97 procent av tiden och rullar halvtom, är det smartare med ett system baserat på nyttjande i stället för ägande. Det kan exempelvis handla om delningslösningar som bilpool, taxi, samåkning eller hyrbil. Kollektivtrafiken behöver knytas samman med ett gemensamt boknings- och betalsystem som gör det lättare att kombinera kollektivresan med cykel, samt andra sätt att förflytta sig.

Ställa om i tätorter

Hälften av alla bilresor i tätort är kortare än fem kilometer. Att minska biltrafiken är avgörande för att nå klimatmålen, men ger även många andra positiva effekter: renare luft, lägre bullernivåer, förbättrad folkhälsa, färre trafikolyckor och mer attraktiva stadsmiljöer. I Sverige är den genomsnittliga parkeringsytan per person 50 kvadratmeter, större än den genomsnittliga boytan på 42 kvadratmeter. Bilens dominans står i vägen för kollektivtrafikens och cyklarnas framkomlighet, men även för parker, lekplatser, odlingslotter, promenadstråk och de grönytor som behövs för att hantera skyfall och värmeböljor. Att omvandla gatumark och parkeringar i städer till stråk för kollektivtrafik, cykel eller gång minskar miljöpåverkan från trafiken redan på kort sikt. Förbättrad busstrafik i egna körfält är ett snabbt och effektivt sätt att få ner utsläppen.

Ställa om utanför tätorter

Tillgång till kollektivtrafik och cykelvägar är väldigt angeläget även utanför städerna. Fler utanför städerna skulle kunna klara sig med en bil i hushållet och ersätta andrabilen med en cykel eller elcykel om kollektivtrafiken och cykelstråken byggdes ut. Utanför tätorterna är bilen viktig för många och kan bara delvis ersättas med andra transportslag. Därför måste det finnas bra tillgång till laddinfrastruktur, biogas och andra förnybara drivmedel.

Ställa om godset

Godstransporter behöver föras över från väg till järnväg och till sjöfart med låg klimatpåverkan. Detta kräver investeringar i järnvägssystemet. För att järnvägens och sjöfartens potential att bidra i klimatomställningen ska nyttjas fullt ut måste Sveriges undantag från EU-reglerna om maxvikt och maxlängd för lastbilar tas bort. Då skulle antalet lastbilstransporter minska rejält och begränsas till situationer när tåg och fraktfartyg inte är ett rimligt alternativ. Avgiftssystem, skatter och regler ska gynna klimatomställning av såväl gods- som persontransporter.

Boende och bebyggelse

Byggnader behövs för boende, arbete och fritid, men hur husen utformas har stor betydelse för vilken klimat- och ekosystempåverkan de medför. Detta handlar inte bara om att skapa energisnåla och yteffektiva byggnader, utan också om hur hela den bebyggda miljön långsiktigt planeras.

Stadsutvecklingen, både i den befintliga och den nybyggda staden, behöver utgå från att påtvingat resande minimeras. Begreppet "15-minutersstaden" som startade i Paris är en bra målbild. Inom 15 minuters gång- eller cykelavstånd kan de boende nå service, affärer, kultur och naturområden. För många kommer dock arbetspendlingen fortsatt behöva längre resor, därför behövs en väl fungerande kollektivtrafik och säkra, smidiga cykelpendlingsstråk. Lanthandeln behöver stärkas, medan externhandeln i stället avvecklas.

Potentialen för energieffektivisering är mycket stor. Minskad klimatpåverkan från byggnader kan nås genom bland annat renovering för att spara energi, ökad anslutning till fjärrvärme i det befintliga byggnadsbeståndet och utfasning av fossila bränslen i fjärrvärmerna. Renovering kostar men ett minskat energibehov sänker utgifter för boende. I Sverige finns mycket kunskap och goda exempel, men energieffektiviseringen går för sakta. Ytterligare reformer behövs, till exempel en klimatstyrning via ROT-avdraget och energisparstöd till hyresrätter.

Minska behovet av nybyggnation

Själva byggverksamheten står för omkring hälften av klimatpåverkan inom byggsektorn, medan fastighetsförvaltning och uppvärmning står för resterande klimatpåverkan. Eftersom bostadsbyggnation har en mycket stor klimatpåverkan ska politiken främja att de hus som redan finns används mer effektivt. Samtidigt som ofrivillig trångboddhet ska motverkas bör överkonsumtion i bostadsyta motarbetas. Ett enkelt sätt att tillgodose bostadsbehovet är att underlätta för flyttkedjor. Om det blir förmånligt att flytta från villor och stora lägenheter till mindre bostäder när barnen flugit ut frigörs bostäder som passar småbarnsfamiljer. Många kontorslokaler och andra verksamhetslokaler kan

nyttjas bättre och kan delvis byggas om till bostäder som gör att unga kan flytta hemifrån.

Många vill bo utanför storstäderna och det ligger i samhällets intresse att underlätta för detta. Det finns obebodda hus utanför tätorterna. Mer inhemsk produktion av energi och livsmedel leder till fler arbetstillfällen i landsbygd. Sverige har goda möjligheter att utveckla hållbar turism och "hemester" som ökar behovet av arbetskraft utanför tätorterna. Digitala möjligheter att jobba hemifrån eller i närmiljö på en "coworking-plats", där man delar funktioner och utrustning, kan utvecklas mer. Bättre kollektivtrafik, cykelvägar och ändrad beskattning ska styra så att fler som vill ska kunna välja att bosätta sig utanför storstäderna. Den sedan länge pågående utarmningen av samhällsservice i glesbygd bör upphöra och vändas.

Minimera klimatpåverkan från ny- och ombyggnation

Det finns stora möjligheter för bygg- och fastighetssektorn att minska sin klimatpåverkan genom bättre återbruk och materialåtervinning. För att minska utsläppen ska användning av metaller, betong och plastmaterial minska och ersättas av bärande konstruktioner i trä och av isolering med cellulosafiber eller andra hållbara material. Kraven för beviljande av rivningslov bör skärpas så att renovering, om- och tillbyggnad sker i första hand och rivning undviks. Offentligt ägda bostadsbolag kan gå före genom att renovera resurssnålt. Då minskar risken för att hyresgäster inte har råd att bo kvar efter renoveringen. Ett exempel är att inte byta ut stommar när man uppgraderar köket.

Hyresrätter

Allmännyttiga bostadsbolag spelar en viktig roll för att erbjuda boende till rimliga priser, bidra till minskad bilanvändning och därmed förbättrad boendemiljö, samt lägre klimatpåverkan. Färre parkeringsytor bidrar till väsentligt lägre boendekostnader och de parkeringar som blir kvar ska i högre grad anpassas för elfordon. De som väljer bort bilägande av ekonomi- eller klimatskäl ska inte tvingas subventionera andras bilinnehav.

Den fria tiden

Det finns många möjligheter att njuta av livet utan att konsumera prylar. Musik, litteratur och föreningsliv kan ge glädje och sammanhållning utan att bidra till planetens uppvärmning. Sport- och fritidsverksamheter är viktiga för en meningsfull fritid. Det behöver bli lättare, bekvämare och billigare att ta tåget till andra länder genom bland annat nattåg. Vi kan också utveckla möjligheterna att tillbringa fritid och semester inom vårt närområde, så att längre resor inte behöver göras. En utflykt med cykeln till naturen, ett mysigt kafé eller ett bibliotek är aktiviteter med liten klimatpåverkan. Den nära naturen är viktig för rekreation

och hälsa - och dess roll behöver synliggöras. Allemansrätten och strandskyddet är viktiga förutsättningar för att fler ska kunna uppleva natur; tillgång till stränder är särskilt viktigt när det blir fler värmeböljor. Underhåll av grillplatser, vindskydd, vandringsleder och rastplatser bör prioriteras och få ökade resurser. Det är viktigt att fler får tillgång till natur och badplatser.

Vad handlar det goda livet om? Till en viss nivå behöver materiella behov tillgodoses, men därefter blir människor inte lyckligare av fler prylar eller ytterligare en mediekanal. Snarare är det i dagens samhälle kultur, fysiska aktiviteter och gemenskap som leder till mer välmående. Därför ska politiken stödja och uppmuntra kultur och upplevelser. Teater, dans, solidaritetsarbete och sport – allt som kan göras med liten klimatpåverkan och samtidigt ge njutning i tillvaron. För att barn och ungas föreningsliv ska bli mer jämlikt och komma fler till del måste det offentliga bidra till att avgifter hålls låga.

Klimatomställningen innebär att vi kan behöva förändra våra vanor, men den erbjuder också en möjlighet att omvärdera vad som ger oss tillfredsställelse och mening. I ett alltmer automatiserat samhälle blir det viktigare att reflektera över hur vi använder vår fria tid. Omställningen kan ses som en chans att leva mer hållbart och samtidigt förbättra livskvaliteten.

Naturen

Vatten

Utan vatten finns inget liv på vår planet. Vatten behövs för att släcka törst, ha god hygien, producera mat och energi, samt bevara en livskraftig biologisk mångfald. Som barn får man lära sig att samma vatten som dinosaurierna drack, i dag rör sig genom våra kroppar, sjöar, skogar och trädgårdsland. Med klimatförändringarna rubbas balansen i vattnets kretslopp. När luften blir varmare dunstar alltmer vatten från mark och vattendrag, vilket leder till både mer och intensivare nederbörd. Skyfallen blir fler. Även perioder med värmeböljor och torka blir vanligare, vilket leder till vattenbrist när grundvatten och vattentäkter torkar ut.

Att hejda klimatförändringarna måste ha högsta prioritet och i det sammanhanget är återvätning av mark centralt. Men samhället måste också anpassas för att hantera de klimatrelaterade extremväderfenomen som blir allt vanligare. Översvämningar kan leda till skred, ras, förstörda byggnader och vägar, men också till att dricksvattnet förorenas. För att motverka översvämningsskador behövs mer plats för vatten i landskapet och i stadsmiljöer. Fler våtmarker, öppna diken och vattenträdgårdar kan magasinera vatten och sakta ner avrinningen, vilket stärker beredskapen för en framtid med torka och översvämningar.

Sverige är ett land med många sjöar, långa kuster och har historiskt haft gott om grundvatten. Skydd av dricksvatten och en god vattenförvaltning har därför inte prioriterats på det sätt som krävs för vår egen och andra arters överlevnad. Hav, sjöar och vattendrag utsätts för påverkan bl.a. av klimatförändringar, gruvbrytning, övergödning, försurning, mikroplaster och gifter. Skyddet av dricksvatten måste bli betydligt starkare.

Skog

Skogen har en nyckelroll i klimatarbetet. För att klara Parisavtalets mål, räcker det inte med att utsläppen av växthusgaser minskar. Det krävs också negativa utsläpp, vilket t.ex. kan innebära upptag av koldioxid av skog (kolsänka). Samtidigt påverkas skogar kraftigt av klimatförändringen, med ökad risk för skadedjursangrepp, stormskador och skogsbränder, vilket påverkar skogens funktion att ta upp koldioxid negativt.

Skogen bidrar med förnybart material som behövs i det hållbara samhällsbygget. Men skogen är inte bara produktion av virke, utan ett ekosystem fullt av liv i form av svampar, växter och djur. En ansvarsfull skogsskötsel bevarar biologisk mångfald och bibehåller sociala värden, till exempel friluftsliv. Vi är många som gillar att gå i skogen. Skogen bidrar med ekosystemtjänster som vilt, bär och vattenreglering. Skogens många värden gör att det både finns möjliga synergier och konflikter i klimatarbetet. Ett alltför intensivt skogsbruk hotar skogens multifunktionalitet, medan det finns synergier mellan bevarande av biologisk mångfald och skogens många värden genom att utnyttja den som en naturbaserad lösning, som bidrar till ökade kolsänkor. Ett centralt fokus måste vara att bevara de kvarvarande svenska naturskogarna och deras biologiska mångfald och skönhetsvärden.

Eftersom skogen är värdefull för enskilda ägare – från lantbrukare till stora skogsbolag – och samtidigt producerar gemensamma nyttor som kolsänkor och andra ekosystemtjänster, finns det idag en konflikt kring hur skogen skall användas. Samhället måste bidra till att lösa denna konflikt, både genom att sätta gränser för hur ett hållbart skogsbruk kan bedrivas och genom att avsätta tillräckligt mycket medel för att ekonomiskt kompensera markägare som gör stora åtaganden vad gäller skydd av biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

Genom rådgivning och stimulanser kan samhället också stärka klimatanpassningen av den svenska skogen. Det kan handla om att skapa fler våtmarker, framförallt där tidigare utdikning medfört att det avges mycket växthusgaser. Det handlar även om att främja ett mer varierat skogsbruk, till exempel med ökad andel blandskog för att stärka skogens motståndskraft och återhämtningsförmåga. Samtidigt bör kontinuitetsskogsbruk prioriteras, vilket gynnar den biologiska mångfalden och kan ha positiva effekter på klimatet. En

hållbar skogssektor handlar också om hur skogen används. Om virket används i produkter som är kortvariga, släpps koldioxiden som bundits i skogen snart ut igen. Om man istället använder mer virke i långlivade produkter som exempelvis trähus så lagras kolet under lång tid.

Mat för kropp och planet

Jordbruket både påverkar och påverkas av klimatförändringarna. En väsentlig del av de växthusgasutsläpp som vi svenskar bidrar till är kopplade till livsmedelssektorn. Det handlar om hur det produceras i det svenska jordbruket och effekten i andra länder till följd av Sveriges livsmedelsimport, men också om transporter och vilken mat som äts. Tilltagande klimatförändringar ändrar odlingsförutsättningarna och ökar risker från både torka och skyfall. Det innebär att jordbruket behöver genomgå en förändring så att klimatpåverkan minskar samtidigt som produktionen blir motståndskraftig mot de pågående klimatförändringarna. Omställningen behöver omfatta hela livsmedelskedjan och engagera både medborgare och företag med fokus på klimatsmart, god och hälsosam mat.

Ett hållbart och klimatsmart jordbruk kan bidra till att ta upp koldioxid från atmosfären och lagra det som organiskt kol i marken. Detta minskar klimatförändringen, samtidigt som det bidrar till ett jordbruk som blir mindre beroende av handelsgödsel. Samhället måste därför gynna jordbruksmetoder som leder till ökad kolinlagring, exempelvis minskad markbearbetning, fleråriga vallar och mellangrödor. En stor del av de nationella utsläppen från jordbruket kommer från utsläpp av metan från idisslande djurs matsmältning. Totalt sett behöver konsumtionen av kött och mejeriprodukter minska för att bibehålla en bra ekologisk balans. Samtidigt är betande djur viktiga för att hålla hagmarker öppna och bevara den biologiska mångfalden. En minskad konsumtion av både kött och mejeriprodukter måste därför kombineras med att maten som äts är producerad så att det gynnar den biologiska mångfalden.

Matsvinnet bidrar till jordbrukets klimatpåverkan, genom att driva på mängden livsmedel som behöver produceras. Men matsvinnet kan minskas, både genom personliga val och genom kunskap och styrmedel som gör att varje steg i livsmedelskedjan tar sitt ansvar.

Lokal produktion kan – rätt utformad – bidra till att minska transporter samtidigt som det stärker beredskapen för livsmedelsförsörjning när den globala handeln utsätts för kriser. En successiv övergång till ekologiska kretsloppsjordbruk minskar också sårbarheten eftersom behovet av importerad handelsgödsel och

bekämpningsmedel minskar. Ökad egenodling kan bidra till både livsmedelsförsörjning och biologisk mångfald.

Rättvis omställning

Sveriges utveckling de senaste 150 åren har varit exceptionell. Efter tusentals år av knapphet genomgick landet stora förändringar som på några få decennier förvandlade Sverige till ett av världens rikaste länder. Industrialisering, demokratisering och välfärdsstatens uppbyggnad innebar en betydande välståndsökning för hela befolkningen. Detta blev möjligt genom sociala och politiska reformer, samt för att hela samhället engagerades. Baksidan var dock miljöförstöring och en utbredd misshushållning av energi och naturresurser. En del av välståndsökningen i vårt land skapades också av den svenska ekonomins delaktighet i det koloniala arvet och det ojämlika handelsutbytet med det globala syd. Några få generationer har, framför allt efter andra världskriget, använt en oproportionerligt stor del naturresurser med konsekvenser både för kommande generationer och för människor i andra delar av världen.

Nu behöver samhället återigen genomgå en genomgripande omvandling. Alla sektorer behöver mobiliseras: föreningar, företag, politiska partier, utbildningsväsende och enskilda. Men med den stora skillnaden att vi nu är medvetna om att naturresurserna inte är oändliga och att många ekosystem redan är förstörda eller hårt utnyttjade. Omställningen måste ske med bibehållet eller förbättrat miljöskydd, ett starkt rättviseperspektiv och värnandet av mänskliga rättigheter. Miljö- och klimatfrågan är i grunden en fråga om fördelning av begränsade resurser: att förbättra människors liv överallt och samtidigt minska vårt avtryck på planeten.

Konsumtionsutsläppen i Sverige är bland de högsta i världen. Men koldioxidutsläppen är ojämlikt fördelade också inom Sverige. De rikaste procenten av svenskarna har ett koldioxidavtryck som är flerfaldt högre än för befolkningen i stort. Globalt sett så är utsläppen ännu mer ojämlikt fördelade. Hälften av utsläppen från flygresor kommer från en procent av världens befolkning. Den del av världens befolkning som har lägst klimatpåverkan är samtidigt ofta de som drabbas värst när klimatet förändras.

Trots att det finns överväldigande bevis för allvaret i de pågående klimatförändringarna är fossilsubventionerna tre gånger större än stödet till förnybar energi. Omställningen bromsas av att ekonomiska intressen utmanas, där stora fossilföretag och länder som Ryssland och Saudiarabien (eller USA under Trump) motarbetar alla försök till framsteg.

En värld där utsläppen tillåts fortsätta öka och utvinningen av fossil energi fortsätter är helt i strid med forskarnas varningar. Det är en värld där vattenbrist, matbrist och kollapsande ekosystem sliter sönder förutsättningarna för mänsklig civilisation, välfärd och frihet. Vår generation har fortfarande chansen att göra rätt, att ställa om, att göra allt vi kan. Den chansen måste tas. En politik för klimatet är en politik för rättvisa och frihet. Det handlar om solidaritet med kommande generationer, med alla människor i världen, och med allt levande. I ett fossilfritt och klimatneutralt samhälle kan individer leva sina liv fritt utan att inskränka på andra människors möjlighet till frihet och välfärd. Vi vill inte skjuta över klimatansvaret på någon annan, någon annanstans eller någon annan gång.

De allra mest katastrofala konsekvenserna av den globala uppvärmningen går fortfarande att undvika och det måste gå hand i hand med jämlikhet, social rättvisa och rätten till hållbar försörjning. Samtidigt som val av klimatpolitiska åtgärder ska utgå från vad som krävs för att bromsa klimatkrisen, ska politiken solidariskt hantera att grupper ibland påverkas olika av en klimatåtgärd. Grön politik underlättar för de livsstilsförändringar människor måste göra om klimatpåverkan ska minska tillräckligt mycket. Med gemensamma krafter kan ett samhälle som sätter människor och planeten före kortsiktiga ekonomiska vinster byggas. Då skapas ett samhälle som ger plats åt människor att leva goda liv.

En aktiv klimatpolitik skapar även andra positiva sidoeffekter. Städer med mindre personbilstrafik har bättre luft. När fler ges möjligheten att cykla och gå förbättras folkhälsan. Högre självförsörjningsgrad av livsmedel ger också fler arbetstillfällen. Omställningen kommer att leda till att vissa typer av arbeten försvinner, vilket behöver mötas med stöd för omställning och nya yrkesval.

Omställningen är inte bara nödvändig – den är också något att längta efter. När många gör gemensamma ansträngningar kan vi också skapa delaktighet och framtidstro.

Omställningen måste ske på såväl system- som individnivå. Det är politikens uppgift att göra det möjligt för enskilda att minska sin klimatpåverkan. Lagar och regler ska ändras så att de är i linje med Parisavtalet. All subvention till klimatskadlig verksamhet ska upphöra. Skatteomläggning och stora investeringar ska bidra till att klimatmålen uppnås.

Klimatomställningen ska vara rättvis globalt. Länder med historiskt stora utsläpp har ett särskilt ansvar att snabbt minska sina utsläpp. De ska stå för en större del av kostnaderna för omställningen både i det egna landet och för länder med mindre ekonomiska resurser. Fattiga länder drabbas ofta hårdare av klimatförändringarnas effekter. Därför har också Sverige ett stort ansvar att fortsätta med och öka klimatbiståndet.

Klimatomställningen ska vara rättvis i Sverige. Omställningen ger möjligheter och utmaningar som slår olika. Därför behöver klimatpolitiken gå hand i hand med en fördelnings- och jämställdhetspolitik som minskar ekonomiska och sociala klyftor inom landet och ger alla möjlighet att delta i klimatomställningen.

Hur det ska gå till

Klimatkrisen kan inte lösas av enskilda individer, företag eller länder, men inte heller utan engagemang och vilja från just enskilda individer, företag och länder som tillsammans agerar för att bromsa klimatkrisen. Handling skapar mer handling.

Omställningen behöver ske nu, det blir besvärligare ju längre vi väntar. Stödet till det fossila måste bort och politiken ska möjliggöra för alla som vill att investera i det som gör att klimatmålen nås. Minskad energi- och resursanvändning är förutsättningar för att klimatomställningen ska vara rättvis och ekologiskt hållbar.

EU:s klimatpolitik är för närvarande den mest ambitiösa som lanserats, men den är fortfarande otillräcklig. Sverige måste driva på både på hemmaplan och internationellt och göra allvar av löftet att bli världens första fossilfria välfärdsland. Nya förslag kan tas fram med stöd av forskning och lärdom från andra länders åtgärder i omställningsarbetet. Sverige skulle kunna ta fram en lag motsvarande den i Wales om framtida generationers välbefinnande, vilket skulle innebära en rättslig skyldighet att förbättra alla invånares levnadsvillkor. Costa Rica har med både lagstiftning och investeringar visat att fossilfritt och naturskydd går bra att kombinera. Nya Zeelands lagstiftning om minskade koldioxidutsläpp och Irlands metoder för att fasa ut fossil energi förtjänar efterföljare i andra länder. Gemensamt för alla dessa exempel på klimatomställning är att goda levnadsvillkor för alla är viktigare än privilegier för välbeställda.

Kommunerna och regionerna har en central roll. Här är politiken närmare medborgarna och kan i aktiv dialog med dem genomföra stora förändringar anpassade efter de lokala förutsättningarna. Omvandlingen till ekologisk hållbarhet bör gå hand i hand med omvandling till social hållbarhet. Gröna ytor i bostadsområden, där människor i alla åldrar vill vara, skapar sammanhållning och tryggare samhällen. Barcelona med sin planering för bilfria ytor på storkvartersnivå är en förebild.

Det behövs en bred allians av politiska krafter, folkrörelser, fackföreningar, företag och andra som kraftfullt vill arbeta för att nå klimatmålen. Statliga initiativ som Fossilfritt Sverige där företag i olika branscher tar fram handlingsplaner ska granskas och mötas med politiska reformer. Samarbeten bör upprättas där fackförbund, intresseorganisationer och civilsamhället åtar sig beting inom ramen för klimatomställningen. Studiecirklar, medborgarråd, omställningsgrupper och andra lokala mötesformer är nödvändiga.

Det är viktigt att göra rätt, men fokus bör ligga på att sluta med eller kraftigt minska på det som är ohållbart. Det senare är lättare att göra om människor sluter sig samman. I Facebook-gruppen Tågsemester tipsar deltagarna om hur olika resmål nås med tåg. Fackförbundet Vision utser klimatombud för att driva initiativ för miljö och klimatet på arbetsplatsen. Hyresgästföreningen jobbar för klimaträttvisa. Grannar går samman och kräver en busshållplats. Försäkringsbolag arbetar för differentierade premier i förhållande till klimatanpassningsåtgärder. Bilägare startar en kooperativ biogaspump. Allt detta kan låta futtigt, men om många hjälps åt och samtidigt drar ner på flyg, bil och annat som leder till klimatpåverkan – då blir det en förändring.

Politiker måste sluta lugna, måste sluta mildra, måste sluta låtsas att klimatomställning inte har konsekvenser för medborgarna. Klimatförnekarna är inte längre det stora problemet. Det är i stället att alltför många politiker säger en sak men gör något annat. Och att alltför många vill invagga allmänheten i en falsk trygghet. Att det i stort sett skulle gå att köra på som vanligt – ”business as usual” – bara vi får lite mer elektricitet.

Nu gäller det att alla krafter samlas, alla som har förstått vidden av den enorma omställning som vi nu ska ge oss in i. Välkommen med dina förslag, din berättelse om hur vi ska lyckas och skapa en framtid för oss själva, för barnbarnen och för vår planet!

*Fastställd på Klimatnätverkets träff den 14 september 2024.
Klimatnätverket inom Miljöpartiet de gröna*